

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ NEDİR?

HAZİRAN

2021

ICHILD

Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği

İÇİNDEKİLER

- 01** Çocuk İşçiliği Nedir?
- 02** Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği
- 03** Çocuk İşçiliğinin Nedenleri
- 04** Türkiye’de Çocukların Çalışma Nedenleri
- 05** Çocuk İşçiliğinin Türleri
- 06** En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği
- 07** Türk Hukukunda Çocuk İşçiliği
- 08** Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Konulan Hedefler
- 09** Çocuk İşçilerin İstihdam Alanları
- 10** Çocuk İşçiliğinin Çocuklar Üzerinde Yarattığı Psikolojik, Fizyolojik ve Sosyal Sorunlar

GİRİŞ

"BM Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. "

18 yaş altındaki bireylerin geçmişten bugüne ev, tarım, ticaret, sanayi ve hizmet alanlarında; ücretli, ücretsiz, aile çalışanı olarak, aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla, kendi adlarına ya da başka bir statüde çalıştıkları bilinmektedir. Tarihten bugüne iş güçlerinin kolay manipüle edilmesi ve sömürülmesi ile çocukların küçük yaşlardan itibaren çalıştırıldıkları görülmektedir.

Çocuk emeği; istihdam alanı ve çalışma statüsü fark etmeksizin çocukların ortaya koydukları beden ve zihin gücünün tamamını ifade etmektedir. Ucuz iş gücü olarak görülen çocuk emeğinin sömürülmesini toplumsal bir sorun olarak görülmektedir.

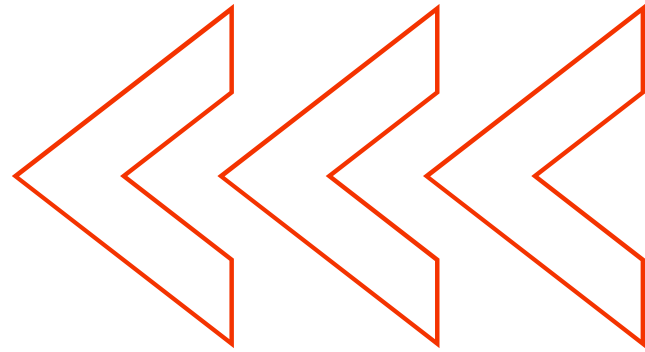
Çocuk işçiliği ise, en genel anlamda istihdam durumlarında ve bir ücret karşılığında işverene bağlı olarak çalışmayı içermektedir.

Bu çalışma, dünyadaki çocuk işçiliğine çoğu insan sessiz kalmayı tercih ederken, sokakta ya da ışıklarda gördüğü çocuklara kafasını çevirirken; çeşitli akademik araştırmalar ve görüşler neticesinde dijital dünyada bu konu hakkında farkındalık oluşturmak amacıyla gençler tarafından hazırlanmıştır.

Çocuk İşçiliği Nedir?

Çocuk işçiliği, 15 yaşının altında ve zorunlu eğitimini henüz tamamlamamış çocukların çalıştırılması olarak da tanımlanmaktadır. Çocukların eğitimini engelleyen veya zihinsel, bedensel, sosyal, ahlaki, toplumsal gelişimine olumsuz etkide bulunacak işlerde çalıştırılması, bu işlerde çalıştırılırken ekonomik sömürüye maruz kalması çocuk işçiliği kapsamına girer.

Çocuk işçiliği, çocukları çocukluklarını yaşamaktan mahrum bırakmakta aynı zamanda çocuğun sahip olduğu eğitim hakkı, sağlıklı yaşama ve gelişme hakkını suistimal etmektedir.

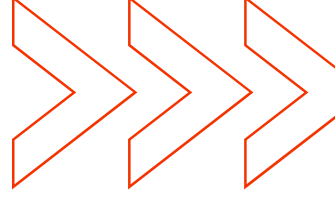

Dünyada ve Türkiye'de Çocuk İşçiliği

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nın verilerine göre dünyada çalışan çocukların sayısı son on yılda %38 azalmış olsa da 152 milyon çocuk hala uygunsuz koşullarda işçi olarak çalıştırılmaktadır. Bunlardan 73 milyonu ise ağır şartlar altında çalıştırılmaktadır. Dünyada çocuk işçiliğinin dağılımına bakıldığında, Afrika'da 72 milyon, Asya-Pasifik'te 62 milyon, Amerika kıtasında 10,7 milyon, Arap ülkelerinde 1,2 milyon, Avrupa ve Orta Asya'da 5,5 milyon çocuk işçi olduğu tahmin edilmektedir. Dünyada çocuk işçilerinin sektörlere göre dağılımı; %70,9'u tarım, % 11.92'i sanayi ve % 17.2'si hizmet sektörü şeklindedir.

TÜİK'in Çocuk İşgücü Anketine (2019) göre, Türkiye'de 5-17 yaş arasında 720 bin çocuk çalışmaktadır. Çalışan çocukların yaşlarına göre dağılımına bakıldığında %79,7'sini 15-17 yaş, %15,9'unu 12-14 yaş, %4,4'ünü 5-11 yaş oluşturmaktadır. Cinsiyete göre dağılımına bakıldığında ise %70,6'sını oğlan çocuklar %29,4'ünü kız çocuklar oluşturmaktadır. Çalışan çocukların sektöre göre dağılımında %30,8'i tarım, %23,7'si sanayi %45,5'i hizmet sektörü yer almaktadır.

Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Çocuk işçiliğinin en önemli sebebi ailelerin düzenli gelirin olmaması ve yoksulluk durumudur. Bir diğer nedeni ise yapılan göçlerdir. Çocuklar ev halkını geçindirmek için çalışmak zorunda kalabilmektedir. İşsizlik, çarpık kentleşme, ebeveynlerin bakabileceğinden daha fazla çocuğu olması çocuk işçiliğinin nedenleri arasındadır. Ailenin eğitim seviyesinin düşük olması, eğitime dair inançlarının olmaması, çocuğun okulda yaşamış olduğu başarısızlık gibi nedenlerle çocuklar eğitimden uzaklaşmakta ve aileleri tarafından çalışmaya yönlendirilmektedir. Toplumun bakış açısının da çocukların iş hayatına atılmasını destekleyici yönde olduğu söylenebilir. Erken yaşlarda yetişkin rolü verilen çocuklar ev içinde, tarlada, ailenin kendi iş yerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmaktadır. Ayrıca çocuk iş gücünün ucuz olması, çocukların daha kolay emir altında çalışabilmesi, çocuk işçiliği konusunda kanunların yetersiz olması ya da uygulanmaması sebebiyle iş yerleri çocuk iş gücüne yönelmektedir.

Türkiye'de Çocukların Çalışma Nedenleri

%35,9

Hane halkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak

%34,4

İş öğrenmek/bir meslek sahibi olmak

%23,22

Hane halkının gelirine katkıda bulunmak

%6,4

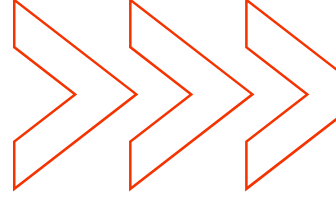
İhtiyaçlarını karşılamak

%0,1

Diğer nedenler

Kaynak: TÜİK Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları (2019)

Çocuk İşçiliğinin Türleri

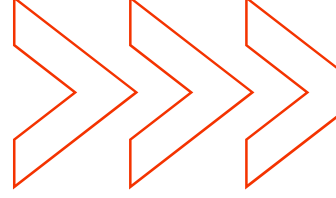
1.Çocuk işçi statüsünde çalışan çocuklar

İş hukukunda 18 yaşın altındaki işçiler “küçük işçi” olarak kabul edilse de Türkiye’deki resmi veriler yalnızca 15-17 yaş aralığını kapsamaktadır. 15 yaşından küçük, atölye ve işyerlerinde kayıt dışı olarak ve çoğunlukla tarım sektöründe mevsimlik işçi olarak çalışan çocuklar bulunmaktadır.

2.Çırac statüsünde çalışan çocuklar

Çırac; bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştirilen kişi olarak tanımlanmaktadır. Çırac olacak kişinin; 14 yaşını doldurmuş ancak 19 yaşından küçük olması, en az ilköğretimi bitirmiş olması ve fiziki durumunun ve sağlığının yapacağı mesleğe uygun olması şartlarını sağlaması gerekmektedir. Çırac çocuklar “işçi” statüsünde değil “öğrenci” statüsünde sayılmakta ve öğrenci haklarından yararlanmaktadırlar.

Çocuk İşçiliğinin Türleri

3.Sokakta çalışan çocuklar

Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, dünyadaki en dışlanmış ve korunmasız insanlarından sayılmaktadırlar. Yoksulluk ve onunla birlikte gelen baskılar, göç, kentleşme ve bunun sonucunda ebeveynlerin ailenin geçimini sağlayacak kadar kazanamaması veya hiç çalışmaması, ebeveynle çatışma gibi durumlarda çocuklar çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

4.En kötü durumdaki çocuk işçiliği

Çocukların alım-satım ve ticari, borç karşılığı, pornografik içeriklerin üretiminde veya uyuşturucu madde üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, çocukların sağlık, güvenlik gibi gelişimleri açısından zararlı olan işlerin tümünü kapsamaktadır.

En Kötü Biçimleri ile Çocuk İşçiliği

Çocuk işçiliğinin çok farklı alanlarda ve biçimlerde görülmesi ile birlikte Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1999 yılında benimsenen 182 sayılı "Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi (ÇEEKBS)" ile en kötü işlerin tanımı yapılarak, bu işlerde çocukların hiçbir şekilde çalıştırılmayacakları hususu kabul edilmiştir. Sözleşme, çocuk emeğinin en kötü biçimlerini dört temel başlığa ayırarak tanımlamaktadır.

Köle ve köle benzeri çalışma biçimleri

Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılmaları, askeri çatışmalarda zorla ya da mecburi çalıştırılmasını ifade etmektedir.

En Kötü Biçimleri ile Çocuk İşçiliği

Fuhuş, pornografi ve pornografik gösteriler

Çocukların pornografik içeriklerin üretiminde ve gösteriminde kullanılmasını ve çalıştırılmasını ifade etmektedir.

Gayrimeşru etkinlikler

Uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde çalıştırılmasını ifade etmektedir.

Tehlikeli çalışma

Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işlerde çalıştırılmasını ifade etmektedir.

Türk Hukukunda Çocuk İşçiliği

Türk hukukunda çocuk işçiliği yaş gruplarına göre kategorize edilmiş ve hangi yaş gruplarının hangi işlerde çalışıp çalışamayacağı belirtilmiştir.

Türk İş Mevzuatına göre; on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devam etmesine engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilmektedirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devam etmesine engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilmektedirler.

Her ne kadar çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişiminin hasar almadığı bir iş ortamı hukuken hedeflense de bu pek mümkün olmamaktadır. 18 yaşına kadar her birey çocuktur ve çalıştırılmaları, onların emeğinin sömürülmesi anlamına gelmektedir.

Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Konulan Hedefler

“Herkes için insana yakışır ve sürdürülebilir gelir sağlayan bir çalışma yaşamı geleceğine, çocuk işçiliği ortadan kaldırılmadan ulaşılması mümkün değildir.”

ILO'nun “2025'e Kadar Çocuk İşçiliğinin Sona Ermesi” adlı raporunda çocuk işçiliğinin önlenmesi için konulan hedefler:

- Kaliteli eğitimin sağlanması
- Çocuk işçiliğine dair mevzuatın etkin uygulanması
- Sosyal korumanın yaygınlaştırılması
- Sosyal diyalog desteği sağlanması
- Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına ilişkin yasal taahhütlerin uygulanması
- Yetişkinler ve yasal çalışma yaşındaki gençler için “İnsana Yakışır İş” yaklaşımının benimsenmesi
- Tedarik zincirlerinde çocuk işçiliğine yönelik önlemlerin alınması
- Kırılgan durumlarda ve kriz anlarında çocukların korunması
- 15 yaşın altındaki bütün çocukların çalıştırılmasının önüne geçilmesi
- Çocukların sokakta çalışmalarının engellenmesi

Çocuk İşçilerin İstihdam Alanları

- Tarım
- Bitkisel Üretim
- Ormancılık
- Balıkçılık
- Sanayi
- İnşaat
- Madencilik ve Taş Ocakçılığı
- İmalat
- Hizmet Sektörü
- Ev Hizmetleri

Çocuk İşçiliğinin Çocuklar Üzerinde Yarattığı Psikolojik, Fizyolojik ve Sosyal Sorunlar

Çocuklar çalıştıkları sektörler ve çalışma biçimleri fark etmeksizin risk ve tehlikeler ile karşılaşmaktadır. Çocukların yaptıkları işler ve çalışma ortamları, çocukların yaşlarına ve gelişimlerine uygun olmamakta bu durum da çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıkları için tehdit oluşturmaktadır.

Psikolojik ve sosyal sorunlar;

Çocuk işçiliğine maruz kalan çocuklar; uyumsuz ve olumsuz sosyal davranışlar gösterebilmekte, özgüven ve öz saygı sorunları yaşayabilmektedir. Ayrıca bu çocuklarda; utangaçlık, suçluluk duyguları, anksiyete ve depresyon da görülebilmektedir. Çocukların yaptıkları işlerden ötürü gelişimleri oldukça etkilenebilmekte ve bu durum zihinsel gelişimlerinin zayıflamasına ve zarar görmesine sebep olabilmektedir. Çocukların çalışma hayatına dahil olmaları kendilerini geliştirecek sosyal ve fiziksel aktivitelerden mahrum kalmalarını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca çocuklar çalışma ortamlarında yetişkinler tarafından psikolojik ve cinsel istismara da maruz kalabilmektedir.

Çocuk İşçiliğinin Çocuklar Üzerinde Yarattığı Psikolojik, Fizyolojik ve Sosyal Sorunlar

Fizyolojik sorunlar;

Çalışma hayatı ve çalışma ortamları çocukların fizyolojik gelişimlerini olumsuz etkileyecek birçok faktörü içerisinde bulundurmaktadır. Çalışma ortamlarındaki güvensiz iş ortamları, kaygan zemin, korunaksız merdivenler, aydınlatma yetersizliği vb. etkenler çocukları fiziksel olarak tehlikeye sokmakta ve bedensel olarak zarar görme riskini beraberinde getirmektedir. Ayrıca çalışma ortamlarındaki kirlilik, toz gibi hijyen sorunları, oldukça küçük ve havalandırma sorunları taşıyan alanlarda çalışma durumu ve gürültü de çocukların bedensel olarak olumsuz etkilenmelerine sebep olabilmektedir. Bununla birlikte çocuklar birçok tehlikeli madde, kimyasal atık vb. etkene maruz kalabilecekleri ortamlarda çalıştırılabilmektedir. Çocukların güvenlikleri ve sağlıkları için büyük tehdit oluşturan bu faktörler aynı zamanda çocukların kaza yaşamalarına ya da hayatlarına kaybetmelerine de sebebiyet verebilmektedir. Ucuz iş gücü olarak görülen çocuk emeği karşısında çocuklar az para kazanabilmekte, çalışma ortamlarında yetersiz beslenme riski ile karşılaşabilmekte ve yetişkin şiddetine ya da istismarına da maruz kalabilmektedirler.

KAYNAKÇA

Ay, Z. B. (2020). Yaşanan sağlık krizi ve Türkiye’de çocuk işçiliği. Yayınlanmamış çalışma, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Erişim adresi: <https://www.academia.edu/44484307>, (Erişim tarihi: 15.06.2021).

Aykaç, H. B. (2015). Hukuksal açıdan çocuk ve genç işçiliği. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (0)116, 335-389.

Batır, E. (2020). Çocuk işçi ölümleri: Yaşam ve eğitim hakkı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çocuk işgücü anketi sonuçları, 2019. (2020, Mart). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 33807. Erişim adresi: <https://t.co/yYTtDpVbh2>

Gökalp, Ö. T. (2012). Türk iş hukukunda çocuk işçi çalıştırma. Ejoboc (Electronic Journal of Vocational Colleges), 2(1), 125-135. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejoboc/issue/5394/73165>

ILO. (2018). Ending child labour by 2025: A review of policies and programmes, Second Edition, ILO Geneva.

KAYNAKÇA

ILO. (t.y.). Çocuk işçiliği. Erişim adresi: <https://www.ilo.org/ankara/areas-ofwork/child-labour/lang--tr/index.htm>, (Erişim tarihi: 15.06.2021).

İş Kanunu. (2003, 10 Haziran). 4857 Sayılı İş Kanunu. Resmi Gazete. 42(25134), Tertip.5. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

Kapar, R. (2019). Çocuk emeğinin en kötü biçimleri ve Türkiye. Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 4(63), 2461-2502.

Küçükbalaban, H. (2018). Çocuk işçiliğine genel bakış ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliği. Erişim adresi: https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/cocuk_isciligi.pdf

Örnek, A. Ş., Şarman, S. A., & Azazi, H. (2020). Çalışan çocuklar gerçeği: Hatay ili örneği. Management and Political Sciences Review, 2(2), 182-220.

Şihaliyev, G. (2020). Uluslararası boyutta çocuk işçiliği, çocuk işçiliğine karşı hukuki düzenlemeler ve mücadele programları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KAYNAKÇA

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). Çocuk işçiliği ve eğitim: Öğretmen el kitabı. Yayın No: 72, Ankara.

Tor, H. (2010). Türkiye’de çocuk işçiliğinin boyutları. Zeitschrift für die Welt der Türken Dergisi, 2(2), 25-42.

UNICEF Türkiye. (t. y.). Çocuk işçiliği. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-i%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi>, (Erişim tarihi: 15.06.2021).

UNICEF Türkiye. (2014). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim adresi: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf

12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü için hazırlanan bu proje kapsamında;

Berna Kökkoparan

Büşra Kupık

Canan Önerli

Çiğdem Korkmaz

Demet Demir

Dilan Sakaođlu

Ebrar Benek

Fatma Gül Sevgili

Halime Nur Kalyoncu

Işılray Türküm

Merve Yüksek

Pelin Çoban'a tüm katkıları için teşekkür ederiz!